DOI https://doi.org/10.15407/nte2025.01.114

ДЕМЕДЮК МАРИНА

кандидатка філологічних наук, наукова співробітниця відділу української літератури Інституту українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України (Київ, Україна).
ORCID ID: https://orcid.org/0000-0003-4415-002X

DEMEDIUK MARYNA

a Ph.D. in Philology, a research fellow at the Ukrainian Literature Department of I. Krypiakevych Institute of Ukrainian Studies of the National Academy of Sciences of Ukraine (Kyiv, Ukraine).
ORCID ID: https://orcid.org/0000-0003-4415-002X

Бібліографічний опис:

Демедюк, М. (2025) [Рецензія] *S*łownik polskiej bajki ludowej / pod red. V. Wróblewskiej. Toruń : Wydawnictwo naukowe uniwersytetu Mikołaja Kopernika, 2018. Tom 1–3. *Народна творчість та етнологія*, 1 (405), 114–116.

Demediuk, M. (2025) [Review] WRÓBLEWSKA, Violetta, ed. Słownik polskiej bajki ludowej [Dictionary of Polish Folk Fairy Tales]. Toruń : Wydawnictwo naukowe uniwersytetu Mikołaja Kopernika [Scientific publishing house of the Nicolaus Copernicus University], 2018, vol. 1–3. *Folk Art and Ethnology*, 1 (405), 114–116.

© Видавництво ІМФЕ ім. М. Т. Рильського НАН України, 2025. Опубліковано на умовах відкритого доступу за ліцензією CC BY-NC-ND (https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/)

Казкова проза здавна цікавила збирачів і дослідників. З кінця XVIII ст. у Європі почали з'являтися перші збірники народних казок. На ґрунті дослідження вказаних прозових текстів виникли основні фольклористичні теорії та школи. Підсумком столітньої історії європейського казкознавства стало видання Покажчика казкових типів Анті Аарне з наступними його доопрацюваннями, що їх здійснили Стіс Томпсон і Ганс-Йорг Утер (Uther, H.-J. *The Types of International Folktales: A classification and bibliography based on the system of Antti Aarne and Stith Thompson*, 2004). Однак навіть у XXI ст. зацікавлення казковим епосом не зменшується, зміщуються лише акценти досліджень. Так у центрі уваги сучасних казкознавців опинилася людина як персонаж і творець тексту.

Вказаний антропологічний підхід використано в рецензованому Словнику польської народної казки у трьох томах за редакцією Віолетти Врублевської (*Słownik polskiej bajki ludowej /* pod red. V. Wróblewskiej, 2018). Видання пропонує комплексний погляд на польську казкову прозу як вид мистецтва усного слова. Головною метою укладачі називають намагання «подати найважливішу інформацію про польську народну казку – її традиції, теми, форми, найпопулярніші сюжети й мотиви, найважливіших дослідників» (tom 1, s. 7). Автори пропонують розглядати польські народні казки не лише відокремлено – у фольклористичному ракурсі, але й комплексно – із застосуванням як літературознавчих, так і ширше – культурологічних підходів.

Джерельною основою словника стали опубліковані народні казки переважно XIX–XX ст. з різних регіонів Польщі. Окрім традиційних збірників XIX – першої половини XX ст.,

у Словнику також представлені джерела, що не ввійшли до покажчика Ю. Кжижановського. Це збірники, видані після 1960-х років, архівні джерела, польові записи, а також неопубліковані матеріали, отримані з етнографічних музеїв Польщі (Кольбушова, Кракова, Жешува, Торуна, Варшави, з архіву Польського етнологічного товариства у Вроцлаві та архіву відділу фольклору та популярної літератури відділу культурології Університету імені Миколи Коперника). Підкреслимо, що таке розширення джерельної бази дає можливість не лише простежити видозміни сюжетів та образів народної казки, але й уможливлює та полегшує осучаснення класифікації сюжетів, адаптоване до оновленого покажчика Аарне–Томпсона–Уттера.

У контексті польської фольклористики видання є своєрідним продовженням енциклопедичних фольклористичних друкованих текстів минулого століття: Словника фольклору польського Ю. Кжижановського (*Słownik folkloru polskiego*, 1963) та Словника народних символів і стереотипів Є. Бартмінського (*Słownik stereotypów i symboli ludowych*, 1996). З погляду світового казкознавства, рецензований тритомник презентує національну польську версію відомого тритомного видання про історію та теорію казки Грінвудська енциклопедія народної прози та чарівних казок (*The Greenwood Encyclopedia of Folk tales and Fairy Tales* 3-volume set, 2008) за редакцією Дональда Хааса.

Виконавці проєкту – дослідники народної прози з усієї Польщі, що об'єдналися під керівництвом Віолетти Врублевської. Авторами статей є також Агнешка Голебйовська-Сухорська, Пйотр Гроховський, Томаш Кальнюк, Каміль Лазевський, Адріан М'янецький, Станіслава Небжеговська-Бартмінська, Сара Ожеховська, Роберт Піотровскі, Анна Ратуша, Івона Ржепніковська, Роксана Ситневська, Катежина Смик, Ельвіра Вільчинська, Марта Войцецька, Ольга Задурська.

Структура Словника польської народної казки є класичною для такого типу видань. У трьох розлогих томах уміщено 276 гасел, розташованих за абеткою. Для зручності наприкінці тому подано список словникових статей, уміщений за 4 розділами: дослідники та збирачі польських народних казок, теорія народної казки, найпопулярніші мотиви та мотиви з казок, зв'язок між народною казкою та іншими явищами культури. Вибір гасел, на думку В. Врублевської, був зумовлений кількома факторами: частотність появи мотиву та його типовість для польської культури (t. 1, s. 5). До того ж автори Словника витлумачують казку, за європейською традицією, як вид прози, розглядаючи її разом з легендою та переказом, а тому цілком закономірною стала поява гасел «Адам і Єва», «Ісус», «Божа Мати», «Смерть» тощо. Отже, поряд із власне казковими читач може ознайомитися з образами апокрифічного, міфологічного чи історичного характеру. Вміщено також статті, що стосуються найвідоміших європейських мандрівних казкових сюжетів: «Спляча красуня» чи «Червона шапочка», щоб читач мав змогу ознайомитися зі специфікою адаптації мандрівних сюжетів.

Незвичним для словникових видань є широкий виклад окремих статей. Це дає можливість авторам усебічно розкрити сюжет, образ чи казковий епізод, залучивши ширші цитати з текстів казок і даючи посилання на фольклорні джерела та паралелі. Отож, окрім теоретичних міркувань, подано фрагменти з автентичних народних казок з різних регіонів Польщі, зберігаючи фонетичні та лексичні особливості, зокрема українсько-польського та польсько-білоруського пограниччя. Для дослідників української казки важливо, що подекуди автори Словника додають також українські варіанти. Під кожним записом вміщено бібліографію джерел і досліджень, аби читач міг перевірити та поглибити отриману інформацію. Орієнтиром для позначення сюжетів є відомий Покажчик казкових сюжетів польської казки Ю. Кжижановського, що уможливлює введення національних варіантів у світовий контекст. Однак паралельно автори подають шифри з міжнародного покажчика Аарне–Томпсона–

Уттера. Заслуговують на увагу питання теорії казки, які розкриваються в межах фольклорної поетики та антропології. Окремими питаннями є регіональні традиції казкарства, казка в літературі різних епох, літературна казка як явище тощо.

Окрім власне словникових статей, до першого тому видання вміщено невелику передмову В. Врублевської. Важливими елементами структури праці є допоміжні покажчики та бібліографія. Кожен том містить список умовних скорочень, перелік гасел і вказівник основних типів сюжетів польських казок за покажчиком Ю. Кжижановського. Перелік джерел та літератури цілком логічно складений із 4 підрозділів: до народних казок, казок літературного походження, досліджень казкового епосу та інтернет-видань.

Безумовною перевагою цього проєкту з дослідження польської народної казки є паралельне існування друкованої та онлайн-версії [https://bajka.umk.pl/]. Надважливо, що інтернет-версія Словника не стала точною копією друкованого видання, а продовжує вдосконалюватися, постійно поповнюючись новими статтями та матеріалами. Окрім того, автори додали два нові розділи: у першому містяться записи народних казок у pdf-форматі (вони доступні для завантаження); у другому – запропоновано посилання на статті, присвячені дослідженню казкового наративу. Роботу з доповнення гасел та оновлення джерельної бази продовжують співробітники кафедри культурології в Університеті Миколи Коперника в Торуні. Зазначена політика відкритого доступу до Словника – надзвичайно важливий крок до популяризації наукових зацікавлень польською народною казкою, що є вартим для наслідування.

Насамкінець підкреслимо, що цінність Словника польської народної казки для дослідників українського казкового наративу є беззаперечною. Автори вміщують до збірки народні казки з українських етнічних територій, які були надруковані латинкою в польських періодичних виданнях другої половини XIX – початку XX ст. Це уможливлює отримання глибшого розуміння спільного та відмінного в традиційній народній казці українців і поляків. Насамперед маємо змогу ознайомитися з багатогранністю польської казкової прози, і що надважливо – глибше розкрити специфіку фольклорної традиції польсько-українського пограниччя. Для українського казкознавства першочергове завдання – укладання власного сюжетно-мотивного покажчика і/або словника української народної казки, зразком для якого може стати рецензоване видання.

Отримано / Received 03.02.2025
Рекомендовано до друку / Recommended for publishing 11.02.2025